

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

חזו עמלים בתורה על מנת
לשמור זלקיים

הלכה

בענין איסור חדש

פרשת בהר בחקותי תשפ"ה

שנה כ"ז - קובץ כ' [תתקט"ז]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת בהר בחקותי בענין איסור חדש

"ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עם הביאתכם את קרבן אלקיכם חקת עולם לדורותיכם בכל משבתיכם" (ויקרא כ"ג י"ד).

א

באיסור אכילת לחם קלי וכרמל לפני הבאת העומר

הקשה אדם קשה כברזל מרן רבינו הגדול הגר"ד לנדו שליט"א במעמד הגדול של ריתחא דאורייתא שזכינו לה בשכונת רמות, כאשר אלפי בני תורה ואוהביה נתקבצו לזכות בריתחא דאורייתא וחדוותא דשמעתתא מפום ממלל רברבן. ורבינו הקשה על דברי הגאון האדיר רבי ישראל סלנטר זצ"ל שהביא בשו"ת אחיעזר (ח"ד סימן צ"א) שאין איסור אלא בהני תלתא בלבד, אבל אין איסור בחדש במה שאינו לחם וגם אינו קלי או כרמל, דלדבריו קשה להבין קושיית הגמ' בפסחים (י"ע"ב).

דהנה נחלקו חכמים ורבי יהודה במשנה שם, לדעת חכמים מי שלא בדק חמץ לפני המועד בודק תוך ימי המועד, ולרבי יהודה אינו בודק, ובגמ' פירשו טעמיה דרבי יהודה דחיישינן שמא יבא לאכול מן החמץ תוך כדי הבדיקה, והקשו בגמ':

"והא תנן משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים שהם מלאים קמח וקלי, שלא ברצון חכמים (הן עושין), דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר ברצון חכמים היו עושין. ולא קא גזר רבי יהודה דילמא אתי למיכל מיניה".

וקשה דכיון שאינו אסור אלא בהני תלתא ולא באכילת תבואה בעלמא, מה חשיש יש שיכשל באיסור אכילה תוך כדי קצירה.

ובתחילה הצעתי דשמא אין כוונת הגר"ס אלא לאיסור דאורייתא, אך זאת פשיטא לן דמדרבנן יש איסור בכל התבואה החדשה אף שאינו לחם קלי וכרמל, ולא נתקבלו הדברים על לב רבינו. ושוב עיינתי במקור דברי הגר"ס בקובץ תבונה שיצא לאור על

בענין איסור חדש

ידו (אות מ"ג) וראיתי שאין לדברים הכרע, ולכאורה משמעות דבריו אכן שאין איסור כלל אלא בהני תלתא אף לא מדרבנן והדרא קושיא לדוכתא.

והנראה בזה בהקדם ביאור קלי וכרמל מה הן, ושלא דרכים מצינו בזה בדברי רבותינו הראשונים.

בדברי רש"י על התורה (ויקרא כ"ג י"ד) כתב:

"וקלי - קמח עשוי מכרמל רך שמייבשין אותו בתנור: וכרמל - הן קליות שקורין גרניד"ש [שבולים]".

ומשמע שאיסור קלי אינו אלא בקמח, משא"כ כרמל שהוא שיבולים או גרעיני חטה קלויים.

ועיין רות (ב' י"ז) "ויצבט לה קלי", ובתרגום "ואושיט לה קמח קלי".

אך במס' כריתות (ד' ע"ב ד"ה קלי) כתב רש"י:

"קלי - שנתייבש בתנור. כרמל - שנתמולל ביד ולא הובהב באור".

ובספר החינוך (מצוה ש"ד - ש"ה) כתב דקלי היינו שלא נטחן ולא נרקד אלא שקלוי באור, וכרמל היינו שקלוי בשבלים.

ובגמ' (שם ה' ע"א) איתא דבניגוד ללחם שנטחן ונאפה קלי וכרמל "איתנהון בעיניהון".

והמשנה ברורה בשער הציון (סימן תפ"ט ס"ק נ"ה) כבר תמה בדברי רש"י על התורה שפירש שקלי היינו קמח מדברי הגמ' דאיתנהון בעיניהון, וגם שדבריו סותרים זה את זה, ונשאר בתימה.

וצ"ל ביישוב דברי רש"י דלאו דוקא כתב שקלי היינו קמח אלא שסתמא דמילתא טוחנים את הקלי כדי לעשות ממנו לחם ואוכל ממנה בהיותה קמח, אך כל שהתייבש בתנור הוא קלי.

בענין איסור חדש

אך מ"מ נראה דלפי דברי רש"י שכרמל לא נטחן ולא הובהב באור כלל אלא ממולל ביד, פשוט שיש לחשוש שמא תוך כדי קצירה יכשל באכילת כרמל,

ואף לפי דברי רש"י על התורה חששו שמא יקלע שבליים באור תוך כדי קצירה, ואף לענין קלי נראה שאין האיסור דוקא אם מייבשין את התבואה בתנור, אלא הוא הדין לכל אופן שמייבשין אותה באור, וכן כתב בספר החינוך (מצוה ש"ד) דקלי היינו שקלוי באור ולא דוקא בתנור, וחששו שמא יכשל בקלי וכרמל תוך כדי קצירה. כך נראה שצ"ל כדי ליישב קושיא גדולה זו.

ב

חדש בחו"ל

למדנו במשנה בקידושין (ל"ו ע"ב):

"כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ. ושאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ חוץ מן הערלה וכלאים, רבי אליעזר אומר אף החדש".

הרי לן שנחלקו תנאי אם איסור חדש נוהג בחו"ל, דלת"ק נוהג איסור זה רק בא"י, ולר' אליעזר אף בחוץ לארץ. ומצינו בזה גם מחלוקת אמוראים במנחות (ס"ח ע"ב) דנחלקו אם חיישינן לספיקא דיומא באיסור חדש, לרב אשי חיישינן לספיקא כיון דאסור מה"ת, ולר' פפא ור' הונא אין חוששינן לספיקא דיומא משום דאין האיסור בחו"ל אלא מדרבנן, עי"ש.

והנה דעת רוב רבותינו הראשונים דהלכה כר' אליעזר דנוהג האיסור אף בחו"ל משום דסתם משנה כוותיה בערלה (פ"ג מ"ט), כך כתבו הרי"ף והרא"ש בקידושין (שם) וכן מבואר ברמב"ם הל' מאכלות אסורות (פרק י' הלכה ב').

וכך נפסק בטושו"ע באו"ח (סימן תפ"ט סעיף י'), וז"ל השו"ע, "אסור לאכול חדש אף בזמן הזה, בין לחם בין קלי בין כרמל, עד תחלת ליל י"ח בניסן". וכ"ה גם ביו"ד (סימן רצ"ג סעיף ב').

בענין איסור חדש

אמנם במשך מאות בשנים נהגו להקל באיסור זה בחוץ לארץ, וגדולי הדורות טרחו רבות ליישב מנהג זה והרבה קולמוסים נשתברו ליישב מנהגן של ישראל, ונבאר בקצרה את עיקרי הדברים בסוגיא גדולה זו.

ג

אם הוי מה"ת

כבר הבאנו שנחלקו בזה אם מדובר באיסור דאורייתא או באיסור דרבנן, והנפ"מ לענין ספק דהלא קיי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא בעוד ספיקא דרבנן לקולא וכמו שמצינו כן במנחות (שם) כאמור.

והנה מפשטות דברי הראשונים הנ"ל מבואר דלהלכה אסור מה"ת, וכך מבואר להדיא ברמב"ם (שם). אך באור זרוע (סימן שכ"ח) נקט דבאמת קיי"ל כת"ק, ואין איסור חדש בחו"ל אלא מדרבנן, וכך הוכיח ממה דאיתא במשנה במנחות (פ"ג ע"ב) "אין מביאין קרבן עומר אלא מארץ ישראל", ובגמ' שם מבואר דנחלקו בזה תנאים, ומאן דס"ל דמביאין קרבן העומר מחו"ל טעמו הוא דחדש אסור מה"ת בחו"ל, הרי דלמ"ד אין מביאין עומר מחו"ל אין זה אלא משום דס"ל דמה"ת אין איסור חדש בחו"ל עי"ש. וגם בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן רי"ז) ובתשובות החדשות סימן ז) הלך בעקבות אביו, וכ"ה גם בליקוטי מהרי"ל (סימן כ"ו), עי"ש.

אך בדברי הרמב"ם מבואר דלאו הא בהא תליא, דאף דבהלכות מאכלות אסורות (שם) כתב דחדש אסור בחו"ל דבר תורה, מ"מ פסק בהל' תמידין ומוספין (פ"ז ה"ה) דאין מביאין את העומר מחו"ל, ועי"ש בלח"מ.

וכ"כ המאירי בסוף פסחים (דף קכ"א ע"ב), דאפשר דאף דחדש נהג בשל גוי מ"מ מיעטה תורה קצירכם ולא קציר עכו"ם, עי"ש, וזו שיטת הרמב"ם דאפשר דאף דמ"ד מביאין קרבן עומר מחו"ל בהכרח ס"ל דחדש נהג בחו"ל מה"ת, אין מזה כל הכרח דמאן דס"ל אין מביאין את העומר מחו"ל הוא משום דס"ל דאין חדש נהג בו מה"ת.

ה

בענין איסור חדש

ד

אם אסור מספק

ועוד יש לעיין, האם קיי"ל כר' אליעזר שנוהג איסור חדש בחו"ל משום שכך נקבעה ההלכה, או שמא מחמירין כר"א מצד הספק, וכבר נחלקו גדולי רבותינו בשאלות אלו.

והט"ז ביו"ד (סימן רצ"ג סק"ד) נקט דמחמירים דאיסור חדש נוהג בחו"ל כשיטת ר' אליעזר רק מספיקא, ולא משום שנפסקה הלכה כמותו בודאי. וכ"כ בשו"ת שאגת אריה (דיני חדש סימן ב') ובשו"ת משכנות יעקב יו"ד (סימן ס"ז) עי"ש.

וגדולי האחרונים הנ"ל כתבו כן להראות פנים במה שנהגו להקל בזה, דכיון דאין האיסור אלא מספק יש לצרף ספיקות נוספים ולהקל בזה, עי"ש.

ה

אם איסור חדש נוהג בשל גוי

כתבו התוס' בקידושין (שם), דאיסור חדש נוהג אף בשל גוי, והוכיחו כן מהירושלמי בקידושין (פ"א ה"ח, כ"ב ע"א) וכ"ה בערלה (פ"ג ה"ז, כ' ע"א), שם אמרו דהשמיטו המשנה בקידושין דחלה נוהגת אף בחו"ל משום דאין חיוב חלה בשל גוי. הרי לן דחדש נוהג אף בשל גוי עי"ש. וכ"כ בשו"ת הרא"ש (כלל ב' סימן א') וכך נפסק להדיא בטור ובשו"ע יו"ד (שם ס"ב).

ולכאורה יש להוכיח כן גם מדברי הירושלמי במס' חלה (פ"ב ה"א, י' ע"ב) שם דנו אם בני ישראל אכלו מצה כשנכנסו לא"י אף שעדיין לא הותר חדש, ושאלו שם "מהו שהיו תגרי גויים מוכרים להם". הרי שמדובר בקציר נכרים, ואמרו שם שלא נתחייבו בחדש עד י"ד שנים של ירושה וישיבה, אבל מ"מ לא נפטרו משום קציר נכרים, עי"ש ודו"ק.

אך רבינו הב"ח ערך בזה מערכה גדולה ביו"ד (שם) ובשו"ת הב"ח החדשות (סימן מ"ב) לפסוק דאין חדש נוהג בשל גוי, והביא שמצא כן בשם רבינו אביגדור כהן צדק, וכתב בזה דברים חוצבים ונחרצים דאסור לכל מורה הוראה להורות חומרא בזה נגד מנהג העולם, והרוצה להחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים, עי"ש.

בענין איסור חדש

אך הב"ח לא גילה מצפוניו איך יפרש את דברי הירושלמי שמהם הוכיחו התוס' דחדש נוהג אף בשל גוי. וראיתי בספר גידולי חדש לידידי הגרש"א שטרן שליט"א בשביבי אש (סימן א') שהביא מספר פסקים ופירושים לרבינו אביגדור בפרשת אמור, שם כתב להדיא דרק בחו"ל אין איסור חדש נוהג בשל גוי, אבל בארץ ישראל נוהג אף בשל גוי, וזו כוונת הירושלמי דשאני חדש מחלה דאף בא"י אינה נוהגת בשל גוי, וכך הביא מתוס' ישנים בר"ה (י"ג ע"א), עי"ש.

אך בדברי הב"ח מבואר דנקט דאף בא"י אין איסור חדש נוהג בשל גוי עי"ש, וצ"ע.

אמנם אם אכן דעת רבינו אביגדור לחלק בין א"י לחו"ל, ע"כ ס"ל כדעת האו"ז דחדש בחו"ל מדרבנן, וכיון שרוב רבותינו הראשונים נקטו דהוי דאורייתא, קשה לסמוך על שיטה זו להלכה.

ועוד מצינו בזה כחא דהיתירא בדברי הראשונים, והוא שיטת רבינו ברוך מגרמייזא בעל ספר התרומה (דבריו הובאו בשו"ת הרא"ש שם), דלא אסרו חדש אלא במקומות הסמוכים לארץ ישראל ולא במקומות הרחוקים, ויסוד שיטתו גם היא דאיסור חדש בחו"ל אינו אלא מדרבנן וכדעת האו"ז, ולא גזרו אלא במקומות הקרובים לא"י וכדמצינו לגבי מעשרות, עי"ש.

וכך דעת המגן אברהם באו"ח (סימן תפ"ט ס"ק י"ז), אך מ"מ כתב דבעל נפש יחמיר, עי"ש.

ו

דין ספק ספיקא בחדש

והנה בשו"ת הרא"ש (שם) כתב, דמנהג העולם להקל הוא משום דהוי ספק ספיקא, ספק אם הוי חדש או ישן, ואת"ל דחדש הוי דהיינו משנה זו, שמא השריש לפי הפסח והותר ביום הנף. והרא"ש הביא מי שטען כנגדו, דכיון דהוי דבר שיש לו מתירין יש להחמיר בספק ואף בספק ספיקא, ודחה הרא"ש את דבריו ונקט דרק בביטול מחמירין בדבר שיש לו מתירין ולא בספק ספיקא, עי"ש.

והנה הרמ"א לכאורה סותר את דבריו בסוגיא זו. דביו"ד (שם ס"ב) הביא את דברי הרא"ש ליישב את מנהג העולם להקל משום דהוי ס"ס, אך שם בסימן ק"י (ס"ח) הביא

ז

בענין איסור חדש

שתי דעות בדין ס"ס בדשיל"מ וכתב דראוי להחמיר בזה דלא מהני ס"ס בדשיל"מ, עי"ש.

והש"ך (שם סקנ"ו) כתב לחלק בין ס"ס בתערובת דמ"מ איקבע איסורא לס"ס דידן שספק אם יש כאן איסור כלל, עי"ש.

אך באמת כל המעיין בדברי הרמ"א בסימן רצ"ג יראה נכוחה דאף שם עיקר דעתו להחמיר, אלא שכתב דאין למחות ביד המקילין ומוטב שיהיו שוגגין ולא מזידין, ומאידך גיסא בסימן ק"י לא הכריע דלא מהני ס"ס בדשיל"מ אלא דכתב דנכון להחמיר בזה, עי"ש.

ובתרומת הדשן (סימן קצ"א) דחה את דברי הרא"ש דבאמת אין כאן ס"ס, משום דרק מיעוט התבואה משתרש לפני הפסח ואין עושין ס"ס כאשר אחד הספיקות הוא מיעוט, עי"ש [וכבר הארכתי במה שנחלקו הפוסקים אם צריך שני ספיקות שקולים כדי לעשות ס"ס, עיין במנחת אשר שמות (סימן ס"ה) ואכמ"ל].

אך בכל עיקר דברי הרא"ש דהוי ס"ס, כבר תמהו האחרונים דהלא הוי ס"ס משם אחד ובכה"ג לא הוי ס"ס וכמ"ש התוס' בכתובות (ט' ע"א), כי הלוא שני ספיקות אלו הם בעצם ספק אחד אם הוי חדש או ישן. ועיין בזה במהרי"ט אלגאזי על בכורות (פ"ב אות י"ז) ובשו"ת מוצל מאש (סימן נ') הובא בהגהות רעק"א על שו"ע יו"ד (סימן רצ"ג).

ובערוך השלחן (שם סעיף ט"ז) נדחק ליישב, דכיון דיש נפ"מ בין שני הספיקות לגבי אם אפשר להביא קרבן עומר מתבואה זו, דאם מלפני שנה היא, פסולה לעומר ואם השרישה לפני פסח שנה זו כשרה היא לעומר מהני לס"ס, עי"ש. ולכאורה זו טעות דהרי קיי"ל שאין מביאין עומר אלא מא"י, וכל נידון דידן הוא בחו"ל, וא"כ אין כל נפקותא בין שני הספיקות.

אמנם נתיישבתי דיש ליישב את דברי ערוך השלחן על פי מה שכתב הש"ך ביו"ד (סי' ק"י כללי ספק ספיקא אות י"א) לגבי ס"ס בבהמה שהמליטה תאומים, ספק אם ילדה מקדם, ואת"ל לא ילדה הי מינייהו הבכור, דהוי ס"ס כיון דלפי הספק הראשון אם כבר ילדה מקדם אין אחד מהם בכור, אבל לפי הספק השני אחד מהם בכור אלא דלא

בענין איסור חדש

ידעינן איזהו, ואף אם אחד מהם נקיבה וא"כ אין בזה נפ"מ, מ"מ אינו משם אחד, עי"ש. הרי דדי בנפ"מ כל דהוא שלא ייחשב ס"ס משם אחד.

ואף דבזמה"ז אין נפ"מ לגבי קרבן, הרי כבר כתב הנודע ביהודה יו"ד (קמא סי' מ"א) לגבי ספק דם בנידה, ספק מן הצדדים ספק מן המקור ואת"ל מן המקור שמא דם מכה היא דלא הוי ס"ס משם אחד, כיון דבזמן ביהמ"ק יש נפ"מ לגבי טומאת הדם עצמו, ואף דבזמה"ז אין נפ"מ בטומאה וטהרה מ"מ לא הוי ס"ס משם אחד.

וביסוד הדברים כתב הנוב"י "ואפילו באיזה סברא כל דהוא שאנו מייפים בספק הראשון מן האחרון אידחי כלל זה בספיקותיהם משם אחד ושוב נקרא שני שמות". ולפי כ"ז אשכחנא פתרי לדברי הערוך השלחן, ודו"ק בכ"ז.

ועיין עוד בחוות דעת יו"ד (שם כללי ס"ס על סדר הש"ך סק"י) שכתב דכל שלפי הספק הראשון אין כלל חשש איסור, ולפי הספק השני יש חשש אלא שיש היתר, לא הוי ס"ס משם אחד, וכאילו הספק הראשון מתיר טפי מהספק השני אף שלמעשה אין כל נפ"מ בהלכה בין שני הספיקות, כיון דלספק הראשון אין בכלל ריעותא, עי"ש. והסכים לדבריו בנחל יצחק (חו"מ סי' ל"ח ענף ג') עי"ש.

וגם לדבריהם י"ל בדברי הרא"ש דלא הוי ס"ס משם אחד, דאם מגידולי שנה שעברה הם, אין בכלל צד איסור חדש משא"כ אם מגידולי שנה זו והשרישו לפני יום הנף, ודו"ק בכ"ז.

ואפשר עוד דאכן דעת הרא"ש דמהני ס"ס אף משם אחד לגמרי, ודלא כדברי התוס' בכתובות (שם) אלא כשיטת המ"מ בדעת הרמב"ם בהל' איסורי ביאה (פ"ג ה"ב) ובהלכות סוטה (פ"ב ה"ד), וכ"כ בשו"ת תורת חסד (או"ח סימן י"א אות ז') עי"ש.

אמנם נתיישבתי דאף דיש מן הראשונים שנקטו דס"ס משם אחד מהני אין ליישב כך את דברי הרא"ש, דהרא"ש בתוספותיו בכתובות (שם) כתב כדברי התוס' דספק אונס ספק קטנה הוי משם אחד ולא מהני, עי"ש ודו"ק.

ובתורת חסד שם כתב עוד דמן התורה מהני ס"ס משם אחד לכו"ע, ורק מדרבנן לא מהני וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן כ"ג) עי"ש.

בענין איסור חדש

ויש מן האחרונים שחידשו דבאיסור דרבנן מהני ס"ס אף משם אחד, עיין עין יצחק (או"ח סי' א' אות י"ט) ובשו"ת תשורת שי (ח"א סי' שפ"ה).

ומ"מ נראה דאין זה כלל גמור דלעולם לא אמרינן ס"ס משם אחד, ואין פלא שהרא"ש דן בזה דין ס"ס בשעת הדחק ליישב מנהגן של ישראל, ועדיין צ"ב בכ"ז.

ז

מסקנת הדברים

הנה כל המתעמק בסוגיא זו יראה נכוחה דכל רבותינו הראשונים והאחרונים שכתבו טעמים שונים בכחא דהיתירא כתבו כן כדי ללמד זכות על מנהג העולם שנהגו להקל, וגם האור זרוע שנטה לומר דחדש בחו"ל אסור מדרבנן כתב כן ליישב מנהגן, אך דעת רוב הראשונים דהוי איסור תורה וכמבואר שם ברמב"ם, ברי"ף וברא"ש בקידושין (שם), בסמ"ג (לאוין קמ"ב), סמ"ק (מצוה רי"ז), וכך מבואר מפשטות דברי הטור ושו"ע ביו"ד (סימן רצ"ג), וכבר האריך להוכיח כן בביאור הגר"א (שם ס"ק ב').

ומשום כך כתב המושנ"ב (סוף סימן תפ"ט ס"ק מ"ה) ובבה"ל (שם) דכל בעל נפש ראוי שיחמיר בזה.

אמנם בערוך השלחן ביו"ד (שם סעיף י"ט) הפליג במתק לשונו, וכתב דאחרי שזכינו לאור זרוע לצדיק שוב לישרי לב שמחה, ופסק כאו"ז וספר התרומה וסייעתם דכל עיקר איסור חדש בחו"ל מדרבנן ולא גזרו אלא במקומות הרחוקים, עי"ש.

ומ"מ נראה דאף דהמקילין יש להם על מה שיסמוכו וזה דעת כמה גדולי עולם לדורותיהם, לכתחילה נכון יותר להחמיר כשיטת רוב הראשונים והפוסקים.

וגם דברי הרא"ש דהוי ס"ס כבר נתבאר שיש בהם כמה פקפוקים, דיש מחמירין בדשיל"מ, ועוד דהוי ס"ס משם אחד, ובפרט בזמנינו דקל לברר ספיקות אלה ובמקום דאיכא לברורי אין להקל בספיקות.

ונראה עוד שבימי קדם קשה היה להחמיר בזה, ושעת הדחק גדול היה משום שרוב דגנם היה ספק חדש, ואם רצו להחמיר בזה היו מנועים מלאכול את פת לחמם, ומשום כך טרחו למצוא בזה היתר, לא כן בזמנינו, דור של שפע, שאין כל קושי להחמיר בזה.

בענין איסור חדש

אמנם אף שנראה עיקר דראוי להחמיר בזה וכדעת רוב הפוסקים כמבואר, במקום שנהגו להקל יש להם על מה שיסמוכו וכל ההולך במנהג אבותיו ורבותיו הולך מישרים ואין למחות בידם כי גדול המנהג.

ח

מנהג עדות החסידים

וכידוע, נהגו רוב עדות החסידים להקל בענין חדש לפי מנהג גדולי הצדיקים קדושי קדם. ובשו"ת אבני נזר (חו"מ סימן קט"ו) כתב דמה שנהגו חסידי פולין להקל בחדש, משום שהרה"ק החוזה מלובלין זי"ע העלה חדש על שלחנו, ואמר דכיון שהוא מצאצאי הב"ח כדאי הוא לסמוך עליו, עי"ש.

אמנם היו רבים מגדולי האדמו"רים מנהיגי חצרות הקודש שדעתם היתה להחמיר בזה. עיין שו"ע הרב (סי' תפ"ט סעיף ל') שכתב דכל בעל נפש ראוי שיחמיר, וכ"כ בשו"ת צמח צדק (יו"ד סי' רי"ח), ובספר באר מים חיים להרה"ק מצ'רנוביץ (פרשת בראשית) כתב שצריך להיזהר בחדש.

ועיין עוד בספר מאור עינים ב"הנהגות ישרות" (אות ט"ז) שכתב המגיד מטשרנוביל "וליזהר באיסור חדש".

וגם הגה"ק מבוטשאטש בספר אשל אברהם (סי' תפ"ט), על אף שכתב ליישב מנהגן של ישראל להקל, מ"מ הוסיף "הזהרתי בביתי לקנות רק חטים ודגן שידוע וניכר שאינו חדש". אמנם כתב עוד דכשהיה מתארח אצל אחרים או כששלחו אחרים לביתו, היה סומך על דברי הרא"ש שהתיר משום ספק ספיקא, עי"ש.

הרי לן דעתם של רבים מגדולי החסידות שהחמירו באיסור חדש בחו"ל ודעת גדולי החסידות בסוגיא זו לאו בחדא מחתא מחתינן להו.

כ"ז נראה לעניות דעתי בסוגיא גדולה זו.

הוּו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים

הוּו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם"
(כ"ו ג').

"ואת מצותי תשמרו – הוּו עמלים בתורה על מנת
לשמור ולקיים, כמו שנאמר (דברים ה' א') ולמדתם אותם
ושמרתם לעשותם" (רש"י שם).

ובשבת ל"א ע"א לימדנו חז"ל:

"כל שיש בו תורה ואין בו יראת שמים מכריז רב ינאי
עליה חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד", (חבל
על מי שאין לו דירה והוא עושה לעצמו שער).

התורה היא שער והיראה היא הבית, שער ללא בית אין בו תועלת אף
תורה ללא יראת שמים אין בה תוחלת.

אמנם עוד אמרו בגמ' בשבת שם משל אחר:

"אמר רבה בר רב הונא כל מי שיש בו תורה ואין בו
יר"ש דומה כמי שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות
החיצוניות לא מסרו לו".

ולכאורה הדברים סותרים זא"ז דנראה מדבריהם אלה דהתורה היא
הבית הפנימי והיראה המפתחות החיצוניות, השער לבית, וכבר עמדו
רבים על סתירה זו בדברי חז"ל.

ועל כרחק נראה לומר שאמנם כן המפתחות החיצוניות ניתנו בתוך
הבית הפנימי, וכדי לפתוח שער לשמים צריך להגיע למפתחות שבתוך
הבית! התורה והיר"ש כרוכין ירדו מן השמים וכל האומר אין לי אלא
תורה אף תורה אין לו (יבמות ק"ט ע"ב) אין תורה ללא יר"ש, אך גם אין
יר"ש ללא תורה "לא ע"ה חסיד" (אבות ב' ה'), הבית והשער - התורה

הוּו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים

והיראה יחדיו צמודים דהא בלא הא לא קיימא.

ב

הנה ידענו מה שאמרו חז"ל (ברכות ה' ע"א) דג' עצות יש במלחמת היצר, יעסוק בתורה, יקרא קריאת שמע, ויזכיר לו יום המיתה, ויש לתמוה אפוא, דהלא יש בינינו רבים שעוסקים בתורה כל היום כולו, וגם מדקדקים לקרוא קריאת שמע לא רק פעמיים ביום כמצות התורה "בשכבך ובקומך" אלא מקדימים לקרוא לפני תפילת השחר, ומאחרים שוב לקרוא קר"ש שעל המטה, וגם זוכרים יום המיתה בכל יום ויום, ואעפ"כ אינם מלאים מצוות כרימון אלא חלילה להיפך.

אך באמת פתרון חידה זו פשוט בתכלית דהלא כך תחילת מאמרם של חז"ל שם בברכות "לעולם ירגיז אדם יצר הטוב על יצר הרע, נצחו מוטב, לא נצחו יעסוק בתורה" וכו' ורש"י שם כתב בפשטות סגנונו ונועם לשונו "שיעשה מלחמה עם יצר הרע", כל העצות הללו אינם אלא כלי זיין במלחמה, אך כשאינו יוצא לקרב איך יצפה לנצחון אם לא ילחם מה יועילו כלי מלחמה, אם אינו מרגיז יצה"ט על יצה"ר לא יועילו ולא יצילו לא תורה, לא קרי"ש, ולא יום המיתה.

ג

והנה אמרו חז"ל (שם ברכות ה' ע"א):

"אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר (תהלים ד') רגזו ואל תחטאו. אם נצחו מוטב, ואם לאו יעסוק בתורה, שנאמר אמרו בלבבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר על משכבכם, אם נצחו מוטב, ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שנאמר ודמו סלה".

ומשמע מדבריהם די ש כמה וכמה עצות להתגבר על יצר הרע. הראשונה הוא תלמוד תורה, ולמעלה ממנה קר"ש, שהרי מדבריהם

הזו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים

מבואר דאם לא ניצח את יצר הרע ע"י תורה עדיין יש מקום להלחם בו ע"י קר"ש. ואם לא ניצחו אף ע"י קר"ש יש תקנה לאחריתו ע"י שיזכיר לו יום המיתה.

ויש לתמוה בזה ממה שאמרו בקידושין (ל' ע"ב):

"כך הקדוש ברוך הוא אמר להם לישראל בני, בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו, שנאמר (בראשית ד') הלא אם תטיב שאת, ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו, שנא' לפתח חטאת רובין, ולא עוד, אלא שכל משאו ומתנו בכך, שנאמר ואלו תשוקתו, ואם אתה רוצה אתה מושל בו, שנאמר ואתה תמשל בו".

ומדבריהם אלה משמע שאין לך כל תבלין נגד יצה"ר אלא תורה לבדה, ואין זולתה.

ונראה בזה דאכן כך, אין לך תבלין נגד יצה"ר אלא תורה לבדה ואין בלתי. אך אם למד אדם תורה ועדיין יצרו מתגבר עליו סימן הוא שכלל אינו יודע תורה מהי וכיצד יש לעסוק בה. ושמה יש בו תורה ואין בו יראת שמים, וכבר אמרו חכמים (יבמות ק"ט ע"ב):

"דתניא, רבי יוסי אומר כל האומר אין לו תורה, אין לו תורה. פשיטא. אלא כל האומר אין לו אלא תורה, אין לו אלא תורה. הא נמי פשיטא. אלא דאפילו תורה אין לו".

וברש"י שם "אפילו תורה – אפי' שכר לימוד אין לו".

הרי שאין כל חשיבות ואין כל ענין בתלמוד תורה אם תורה זו אין בה יראת שמים וקבלת עול מצוות, ולא זו בלבד שאין אדם זה יוצא ידי חובתו וממלא את יעודו בשמירת המצוות, אלא אף זכות ת"ת ושכרה אין בידו. וכך דקדק רש"י מתוך לשונם אפילו תורה אין לו.

הזו עמלים בתורה על מנת לשמור ולקיים

ומשו"כ אמרו שאם לא ניצח את יצרו הרע ע"י תורה יקרא קר"ש ויקבל על עצמו עול מלכות שמים ויחזור לתלמודו, דאין קריאת השמע עצה חלופית במקום התורה אלא השלמה לת"ת כמבואר.

ואם קרא קר"ש ולמד תורה ועדיין לא ניצח את יצרו הרע הרי בהכרח שעדיין יש חסר במהות תלמודו. שהרי עוד אמרו חז"ל (אבות ג' י"ז):

"אם אין דרך ארץ אין תורה".

הרי שגם במידות טובות קבעו חז"ל שאם אין האדם נוהג בדרך ארץ אין תורה. ועיין בלשונו הזהב של רבינו יונה החסיד (בפירושו שם):

"שצריך תחלה לתקן את עצמו במדות. ובזה תשכון התורה עליו שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות".

הרי לן שללא תיקון המידות אין תורה.

ועוד דשמא מלוכלך הוא בעון ופשע, ועליו נאמר (תהלים נ' ט"ז) "ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פוך" ואין להקב"ה נחת רוח בתורתו ח"ו.

ומשום כך אמרו דאם קרא קר"ש וקיבל עליו עול מלכות שמים ועסק בתורה ואעפ"כ לא ניצח את היצור הרע ולא שבר את כחו יזכיר לו יום המיתה, ומטבעה של זכרון זו להביא על האדם רוח ענוה ושפלות ורוח תשובה וכמ"ש "שוב יום אחד לפני מיתתך" (אבות פרק ב' משנה י').

ואם כך יעשה יקרא קר"ש ויזכיר לו יום המיתה אז מובטח לו שע"י תלמוד תורה יניצח את יצרו הרע, ועליו אמרו הקב"ה בראתי יצרו הרע ובראתי לו תורה תבלין.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

